

ních letech nejstaršímu rukopisu Gumpoldovy legendy věnována (např. Tomáš Velínský, Petr Sommer, Dušan Třeštík, Henry Mayr-Harting). Zájem o tento rukopis se ostatně vždy vymykal průměru, což je možné přičítat i skvostné výbavě „knížičky“ (nyní součást rukopisu wolfenbüttelské knihovny Cod. Guelf. 11.2. Aug. 4°), jež tvořila vždy oblíbený zdroj iluminací ilustrujících osudy sv. Václava.

Knih sestává ze čtyř větších celků. Uvozuje ji trojice textů věnovaných našemu rukopisu z hlediska paleografie (J. Zachová), dějin umění (Anežka Merhautová) a dějin václavského kultu (D. Třeštík). Díky nim se čtenář snadno seznámí se základními údaji o struktuře rukopisu, stejně jako jsou mu nabídnuty hypotézy o možném původu rukopisu. Zejména Třeštíkův text, pohybující se na rozhraní dějin kultu, politických dějin, genealogie, textové kritiky i „politické teologie“, je nápaditým pokusem o celistvou interpretaci významu rukopisu a důvodů jeho sepsání na přání české kněžny Emmy, takže nikterak nevádí, že se vlastně jedná o přetisk nedávno vydané studie.

Druhý a třetí díl knížky tvoří edice a překlad textů, které rukopis obsahuje – kromě *Gumpoldovy legendy* to jsou *Život sv. Jiljí* a *Utrpení Pantaleona mučedníka*. Je štěstí, že se obojího chopila právě Jana Zachová, neboť bychom u nás našli jen málo medievistů s tak bohatou překladatelskou a ediční zkušeností. Zpřístupnění celku pak dává přesnější obraz o kontextu, v jakém se *Gumpoldova legenda* mohla tradovat v říšském prostředí. Edici doplňuje faksimile rukopisu, přibližující dojem, který měl rukopis ve svých čtenářích vyvolat. Její otištění je o to vhodnější, že pomáhá narušit poněkud zkreslený dojem, který může vyvolat několik notoricky známých iluminací.

Legenda Wolfenbüttelského rukopisu představují vítaný přírůstek k medievistické literatuře, který, doufejme, bude jenom prolegomenou obnoveného zájmu o rukopisné dochování václavských legend, jejichž zkoumání by mohlo v budoucnu přinést mnoho nového o kulturních kontaktech mezi přemyslovským knížectvím a říší.

DAVID KALHOUS

Di tutsch kronik von Behem lant. Die gereimte deutsche Übersetzung der alttschechischen Dalimil-Chronik. Rýmovaný německý překlad staročeské Dalimilovy kroniky, ed. Vlastimil BROM, Masarykova univerzita, Brno 2009

585 s., ISBN 978-80-210-4794-5

Brněnský germanista-medievista Vlastimil Brom spojil začátek svého profesního života se staročeskou kronikou tak řečeného Dalimila, přesněji s rýmovaným německým překladem této kroniky. V roce 2004 obhájil na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně doktorskou disertaci, která byla o dva roky později vydána jako monografie pod titulem *Der deutsche Dalimil. Untersuchungen zur gereimten deutschen Übersetzung der alttschechischen Dalimil-Chronik*. Autor se v ní zabýval grafickou stránkou, hláskoslovím a lexikální rovinou německého překladu, při rozboru literárních a formálních vlastností rukopisu pojednal o některých stylistických otázkách překladu a avizoval také svůj záměr připravit a vydat komentovanou kritickou edici „*Německé kroniky z Čech*“. Předkládanou edicí *Di tutsch kronik von Behem lant* v podstatě uzavírá cyklus svých dílčích studií a článků věnovaných rýmovanému německému překladu této staročeské kroniky v kontextu české, latinské a německé textové tradice.

Zájemcům se dostává do ruky primární text, kterého se řada Bromových dosavadních dílčích studií dotýká. Kromě *Německé kroniky Čech*, jež představuje hlavní badatelský záměr autora, byl do edice zahrnut rovněž analistický *Obrys*, jenž v pramenném rukopisu předchází rýmovanému překladu. Sepsal ho pravděpodobně autor překladu a jeho posláním bylo představit pořadí českých panovníků i některé výrazné události českých církevních dějin. Součástí edice je vedle *Obrysu* také staročeská kronika, již editor uvádí spolu s doslovným překladem do moderní němčiny, aby tím umožnil i zahraničním badatelům přístup k původnímu textu. Vedle sebe jsou v edici otištěny německý rukopis uložený v Archivu Pražského hradu, rekonstruovaný český text převzatý z kritické edice Jiřího Daňhelky, Karla Hádky, Bohuslava Havránka a Naděždy Kvítkové (1988) a fragment latinského prozaického překladu staročeské Dalimilovy kroniky, do jara 2005 zřejmě v soukromém majetku zahraničního sběratele, nyní uložený v Národní knihovně ČR, pro edici zpracovaný Vlastimilem Bromem podle digitální faksimile. Latinský zlo-

mek představuje svým rozsahem asi desetinu kroniky a obsahem odpovídá nejstarším českým verzím, najdeme v něm ale také příbuzné rysy s německým překladem. Vydáním edice je zpřístupněn unikátní trojjazyčný komplex jedinečné česky psané památky, o jejímž mimořádném společenském významu svědčí právě i dobový překlad do němčiny, jehož cílem bylo tehdy nejen předložit německy mluvícímu čtenáři text této kroniky, původně určené českému šlechtickému literárnímu publiku, ale při překladu především otupit hroty staročeského originálu, místy nepříliš nakloněného německému etniku, a alespoň částečně tím oslabit protiněmecké výpady. Příložený CD-ROM obsahuje primární texty a digitální faksimile.

Vzhledem k Bromově již zmíněné starší monografii, přinášející výsledky jazykového rozboru, se úvodní pasáže k předkládané edici zaměřily jen na stručnou charakteristiku všech tří jazykových verzí. Významná je část, v níž editor přibližuje čtenáři okolnosti vzniku tohoto staročeského pramene, který se stal prostředkem ideového a politického působení na tehdejší veřejnost, neboť – jak již bylo uvedeno – silné protiněmecké zaměření je markantní. Připomenuty jsou také zdroje, jež autor kroniky použil – ať již mezi nimi najdeme starší kroniky a legendy, či dnes již neznámé prameny, využita byla zřejmě také ústní podání. Brom si klade otázku, kdo je ona osoba staročeského kronikáře či autora staročeské kroniky. Vzhledem k tomu, že se nepřiklonil k žádné z několika hypotéz o autorovi, které pocházejí ze 16. a 17. století, přináší autorův stručný obraz sám na základě informací vyplývajících z kroniky a logicky podotýká, že snad ještě důležitější je osoba zadavatele, která byla zřejmě spíše než samotný autor kroniky zodpovědná za některé náznaky, či dokonce výpady, jež v díle zaznívají. Editorově pozornosti neuniká ani literární forma předkládaného díla – rýmovaná kronika se sdruženými rýmy a tzv. bezrozměrným veršem, jedním z formálních příznaků tzv. nízkého stylu v antické a středověké rétorice. Zmíněny jsou také první, druhá a třetí redakce díla a k nim přiřazené zlomky.

V dalších částech úvodu se Brom věnuje popisu latinského textu, zmiňuje událost datovanou 17. březnem 2005, kdy byl tento bohatě zdobený fragment o dvanácti listech s latinským prozaickým překladem (jde o paralely 385 českých veršů) zakoupen na pařížské dražbě pro Národní knihovnu ČR, a poté podrobněji charakterizuje německý rýmovaný překlad, vytvořený nejspíše duchovním ve 30. nebo v polovině 40. let 14. století pravděpodobně v Praze. Tento

překlad tvoří nejdůležitější část knihy. Editor se věnuje popisu rukopisu včetně vazby a písma, velmi stručně se zmiňuje i o jazyce textu, v němž jsou v rovině fonografematické zastoupeny podle editora spíše středoněmecké, příp. východo-středoněmecké rysy, zatímco v rovině lexikální převládají výrazy používané v horskoněmecké oblasti. Přestože Brom věnoval pozornost jazykovému rozboru ve fonografematické rovině německého překladu již ve své starší monografii, domnívám se, že by se vyplatilo provést tuto analýzu v předkládané edici podrobněji; snad by na základě toho mohl editor mnohem zřetelněji naznačit původ autora překladu (pozornosti by zřejmě nemělo uniknout výrazné dialektální zabarvení, ať již v rovině grafické, např. *zcu, groszir, nebo v rovině hláskosloví, např. vndir, morginstern, pflge, seiltin, zcijt, seldin, gnuk, virlust, vf*) a jiné nepochybně zajímavé informace.

Čtenář se dále dovídá o překladatelských strategiích a asymetrických překladech vzhledem k silnému protiněmeckému zaměření staročeské kroniky; autor německého překladu rozlišoval Němce cizí a Němce domácí, rozdílné jsou v obou verzích kroniky také stavovské mechanismy či krátké modlitby v německém překladu. Úvodní pasáže k edici jsou otištěny v českém i německém jazyce. Samotná edice kroniky, tj. všech tří textů, je uspořádaná tak, že vlevo se nachází staročeská verze, vedle ní je překlad do současné němčiny, následuje německá rýmovaná kronika a čtvrtý sloupec je sporadicky obsazen latinským textem z „pařížského“ fragmentu.

Celkové hodnocení Bromova počínu je pozitivní. Pečlivě připravená edice Dalimilovy kroniky je v souvislostech trojjazyčného komplexu cenným přínosem zejména pro historiky a literární historiky, kteří budou nepochybně zkoumat a interpretovat především mimojazykové odlišnosti – politické okolnosti a národní antagonismy, zrcadlící se rozdílnou měrou v jednotlivých verzích. Kritickou připomínku lze vznést k úvodním pasážím. Plně pochopení množství informací, které se ne vždy podařilo systematicky uspořádat, vyžaduje od čtenáře alespoň předběžnou znalost problematiky Dalimilovy kroniky a jejích překladů. Někdy totiž může mít dojem, že věty nejsou dostatečně pregnantně formulovány, a jejich pochopení mu tudíž může působit problémy (např. u věty „Lze zmínit i poměrně subtilní tendenci u zmínek o Vítkovicích či Rožmbercích, které oproti českému textu vynívají v některých případech poněkud negativně; přesnější motivace zde ovšem není zřejmá“ s. 18). Z úvodu také jednoznačně nevyplývá, zda je známo, jak zněl staročeský originál, neboť na

s. 14 autor píše „Staročeský text je otištěn podle směrodatné edice, a sice v podobě hypotetického archetypu s minimálními změnami...“, na s. 16 se uvádí: „Latinský text představuje prakticky doslovný překlad staročeského originálu, téměř nic není přidáváno.“ Možná by bylo bývalo vhodné členění či seřazení úvodních pasáží na některých místech lépe promyslet. Tyto spíše drobné připomínky však nic nemění na skutečnosti, že předkládaná edice spolu s úvodními částmi přináší řadu nových a velmi zajímavých poznatků.

LIBUŠE SPÁČILOVÁ

Michael of Prague O.CART. De quatuor virtutibus cardinalibus pro eruditione principum (Book II-IV), ed. Raphael WITKOWSKI, Institut für Anglistik und Amerikanistik, Salzburg 2009
(= *Analecta Cartusiana* 6:2)

333 s., ISBN 978-3-902649-40-9

Kartuzián Michal Pražský je autorem jednoho z mála původních knížecích zrcadel sepsaných ve středověku na českém území. Jeho text má formu naučného dialogu mezi autorem Michalem a tázajícím se princem Ruprechtem. Badatelé měli zpravidla za to, že vzhledem k době sepsání (1387) šlo o Ruprechta II. Falckého či ještě pravděpodobněji jeho syna a nástupce Ruprechta III. Předpokládá se, že falckrabě rýnský nejspíše dílo objednal u vzdělaného kartuziána Michala, jenž byl autorem i dalších spisů. Bližší okolnosti vzniku textu knížecího zrcadla, které v podstatě neobsahuje bohemikální realie ani zmínky související s dobou a místem sepsání, není víceméně možné zrekonstruovat. Dílo lze zařadit mezi standardní knížecí zrcadla, autor pracuje především s obvyklými autoritami a čerpá inspiraci u klasiků tohoto žánru (Tomáš Akvinský, Jiljí Římský, Vilém z Peraldu). Jak naznačuje titul spisu, je v duchu obvyklého schématu rozděleno na čtyři knihy pojednávající o hlavních ctnostech panovníka: moudrosti, mírnosti, spravedlnosti a odvaze.

Edici latinského textu chystal již Bohuslav Balbín, ale kritické vydání v 50. letech 20. století připravil a až v roce 1972 publikoval George W. Storey, který zpřístupnil předmluvu a první knihu (O moudrosti). Nyní předložil edici zbylých tří knih polský badatel Rafał Witkowski, známý především jako odborník na řádové dějiny kar-

tuziánů ve střední Evropě. Jak osvětluje v úvodu k edici, měl možnost pracovat s poznámkami prvního vydavatele.

V rozsáhlém, anglicky psaném úvodu se Witkowski podrobně věnuje především dějinám pražské kartouzy zvané Zahrada Panny Marie, v níž osvědčuje rozhled a orientaci v dějinách českých kartuziánů. Představuje postupně základní data nedlouhé historie pražského řádového domu a také nejvýznamnější osobnosti, které zde působily. Bližší pozornost pochopitelně věnuje zejména životu a spisovatelské činnosti Michala Pražského.

K editovanému textu se Witkowski v úvodu, vyjma několika zmínek představujících rukopisy, dataci a identitu zadavatele, téměř nevyjadřuje, což je trochu škoda, protože tím uniká motivace některých editorových rozhodnutí. Zejména je otázkou, proč se rozhodl vydat zbytek díla pouze na základě dvou z pěti dochovaných rukopisů. Za základ vzal jeden ze dvou mnichovských manuskriptů, který nebyl žádným z badatelů považován za nejbližší původní podobě textu, za ten se považuje buď pražský uchovávaný v Knihovně metropolitní kapituly, nebo vatikánský, ke kterému Witkowski přihlíží a který byl původně součástí heidelberské knihovny rýnských falckrabat. Zbylé tři zachované opisy nejsou použity vůbec, přičemž tuto svou volbu editor nijak nekomentuje, což vzbuzuje trochu rozpaky. Edici doprovází užitečné rejstříky citací biblických a středověkých autorů.

Přes vznesené výhrady je nutno zdůraznit přínos edice, neboť umožní bližší seznámení s textem, jehož kontext a motivace vzniku odolává interpretaci historiků. V neposlední řadě zůstává nezodpovězena také otázka, kolik ze svého pozorování světa mimo kartouzu Michal Pražský, o kterém víme, že pěstoval styky s dalšími učenci v Českém království, zakomponoval do svého díla, a nakolik v něm můžeme hledat pojednání o druhé polovině 14. století.

VÁCLAV ŽŮREK